

A nyomozó hatóság és az ügyészség kapcsolata

The relationship between the investigative authority and the prosecution

Kiss Anna

Dr. PhD, tudományos főmunkatárs
Országos Kriminológiai Intézet,
Büntető Jogtudományok Osztálya
kiss@okri.hu

Absztrakt

Cél: A tanulmány célja annak bemutatása, hogyan élnek tovább a múlt hagyományai a hazai büntetőeljárás első szakaszában; továbbá hogyan alakult a nyomozóhatóság és az ügyészség viszonya az elmúlt ötven évben, kitekintve az 1896. évi bűnvádi perrendtartás (Bp.) korabeli megoldásaira is.

Módszertan: A korábbi és a hatályos büntetőeljárás kódexek összehasonlítása, a bennük lévő összefüggések felismerése, továbbá a témával kapcsolatos szakirodalom feldolgozása.

Megállapítások: A büntetőeljárás továbbra is szakaszosan felépülő folyamat, ahol bár részben az ismeretelmélet általános tételeinek megfelelően, de attól mégis eltérően, sajátos megismerési folyamat zajlik. A különböző hazai eljárási kódexekben a nyomozó hatóság és az ügyészség szerepe időnként változik; a két hatóság kapcsolatát tekintve pedig megfigyelhető, hogy a viszonyuk sem állandó. A jogalkotó gyakran merít a múlt megoldásaiból, ezeket a hétköznapi joggyakorlata viszont olykor felülírja.

Érték: A hazai büntetőeljárás eltérő megoldásai mögötti összefüggések kimutatása.

Kulcsszavak: büntetőeljárás, nyomozás, nyomozó hatóság, ügyészség

Abstract

Aim: The aim of the study is to observe how the tradition of the past is reflected in the first stage of domestic criminal procedure and how the relationship between the investigating authority and the prosecution has evolved over the last fifty years, examining also the contemporary solutions of the 1896 Code.

Methodology: To compare previous and existing legislation on the subject, identifying the links between them and analyze the available literature.

Findings: Criminal procedure is still a stage-by-stage process, in which – although partly in line with the general principles of cognitive theory, but still different from it – a specific cognitive process takes place. The roles of the investigating authority and the prosecution vary from time to time in different national procedural codes; the relationship between the two authorities is not stable. Although the legislator often relies on the solutions of the past, they are overridden by everyday practice.

Value: Exploring the background to the different solutions used in domestic criminal procedure.

Keywords: criminal procedure, investigation, investigative authority, prosecution

Előszó

A bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikk (továbbiakban: Bp.) megalkotása óta, egészen napjainkig a büntetőeljárás szakaszosan felépülő folyamat; fő részeit tekintve két szakaszból, a nyomozásból és a bírósági eljárásból áll. Az egyes fázisokban, a funkciómegosztásnak megfelelően, három jogalkalmazó, a nyomozó hatóság, az ügyészség és a bíróság rendelkezik döntési jogosultsággal. A különböző szakaszokban egyrészt az ismeretelmélet általános tételeinek megfelelően, másrészt attól eltérően olyan megismerési folyamat zajlik, ahol a tényállás rekonstruálásán munkálkodó jogalkalmazók különböző szerepeket töltenek be, és sajátos viszonyt alakítanak ki egymással.

A tanulmány a bíróság szerepére nem tér ki, bár a főszakaszok közötti kompetenciaelosztást az összefüggések megértése érdekében érinti. A cél a bírósági eljárást megelőző szakasznak, a nyomozásnak a vizsgálata az 1973. évi I. törvény (továbbiakban: 1973. évi Be.), az 1998. évi XIX. törvény (továbbiakban: régi Be.) és a 2017. évi XC. törvény (továbbiakban: hatályos Be.) alapján, kitekintve a Bp. korabeli megoldásaira is. Ezen belül is elsősorban a nyomozó hatóság és az ügyészség szerepét, valamint a közöttük lévő viszony alakulását mutatja be a tanulmány.

A nyomozó hatóság és az ügyészség kapcsolata a Bp. alapján

A Bp. a büntetőper két fő részre, előkészítő és ítélező szakra való felosztásának elvét vallja azzal, hogy a súlypontnak a tárgyaláson kell lennie:

„A legtermészetesebb munkafelosztás elve követeli, hogy az ítélembíró nehezkesebb és költségesebb eljárása csak akkor vegye kezdetét, ha már az ügyre vonatkozó kellő adatok összegyűjtve vannak, mert különben az ítélembíróságnak kellene az egyfolytában legtöbbször meg sem szereshető adatkészletet összegyűjteni, a gyanúsítottat kutatni, lefoglalást, házkutatást, személymotosztást teljesíteni stb. [...] Természetesen egészen más jelentősége van e szétválasztásnak az inquisitorius eljárásban, mint a vádperben. Amott az előkészítő eljárás nyugszik a súlypont, itt a fő tárgyaláson. A mit az inquisitorius per előkészítő eljárása felderített, az az ítélet anyaga. A vádperben az előkészítő eljárás csak tájékoztató arra nézve, van-e helye a vádnak, illetve a nyilvános közvetlen fő tárgyalásnak, az ítélet alapjául azonban csak a fő tárgyalás anyaga szolgálhat” [Bp. indokolása, VIII. fejezet (83–101. §)]. A Bp. előkészítő szakasza, amit a törvény cikk indokolása előzetes eljárásnak is nevez, több részből állt, ide tartozott a nyomozás és a vizsgálat. A nyomozás a Bp.-ben az az eljárás, „midőn nem a bíró, hanem a közvédelem képviselő hatóság, rendszerint a rendőrség segítségével vezeti az adatgyűjtés munkáját” [Bp. indokolása, VIII. fejezet (83–101. §)], vagyis a Bp.-ben a vádemelés előtt adatgyűjtés folyt. A nyomozás feladata így nem a valóság hű megismerés, hanem a bizonyítékok összegyűjtése volt a közvédelem képviselő hatóság által. Utóbbi azt jelenti, hogy a Bp. a nyomozás utának – akárcsak a 21. században a régi Be. – az ügyészt tartotta, aki többnyire a rendőrség segítségével nyomoztatott.

A Bp. szerint a vizsgálat célja „azoknak az adatoknak bírói kiderítése és megállapítása, melyek alapján eldönthető, hogy van-e helye a fő tárgyalás elrendelésének, vagy hogy meg kell-e szüntetni a bűnvádi eljárást” (Bp. 102. §).

A Bp. a vizsgálatot nem minden esetben tartotta kötelezőnek. (Tehát a Bp. által szabályozott előzetes eljárás nem ugyanaz, mint a hatályos Be.-ben lévő felderítés és vizsgálat.) A Bp.-ben a vizsgálat feladata szintén azoknak az adatoknak az összegyűjtése volt, amelyek „alkalmasak lesznek bizonyítékokul szolgálni akár a terhelt ellen, akár mellette” [Bp. indokolása, IX. fejezet, 1. A vizsgálat célja (102. §)], de nem a közvédelem képviselő hatóság és a rendőrség, hanem a vizsgálóbíró által. Így a nyomozás és a vizsgálat nem azt a szerepet töltötte be a Bp.-ben, mint a hatályos eljárásban a felderítés és a vizsgálat.

A Bp. előzetes eljárásának a jellemzését a legjobban a Bp. indokolásában olvashatjuk: „Ha a nyomozást és a vizsgálatot ily értelemben illesztjük a peres eljárásba: akkor tulajdonképpen a két előkészítő mód között nemcsak a végcél, hanem a tartalom és az eszközök tekintetében sincs lényeges különbség. Mert ha a tételes jog a nyomozás közvetlen célját rendszerint akként jelöli is meg, hogy ez arra nézve tájékoztassa a vádlót, vajjon bűnvádi eljárásnak egyáltalában legyen-e helye –, a vizsgálat pedig a fő tárgyalás lehetőségének megállapítását

tartja szem előtt: ez korántsem egyértelmű az előkészítő eljárás merev széttagolásával, mert hisz igen sok esetben már a nyomozás kellő tájékozást ad a főtárgyalás megtarthatására. És ekkor szabadságában állván a közvádlónak vádiratát azonnal előterjeszteni, a bíróság előtti bünvádi eljárás nem a vizsgálattal, hanem a főtárgyalásnak indítványozásával veszi kezdetét; tehát a két előkészítő mód egyenlő eredményre vezethet. De minőségükre nézve sem különböznek lényegesen a nyomozás során teljesítendő cselekmények a vizsgálatiaktól. A terhelt kihallgatása, tanúk vallomása, szakértők véleményei, házkutatás, lefoglalás, személyes szabadság korlátozása egyaránt eszköze a nyomozásnak és a vizsgálatnak. Még a nyomozás során teljesített bírói cselekmények sem teszik a nyomozást vizsgálattá, - mert hisz nincs újabb perrendtartás, mely a scrutinialis eljárásban bizonyos előkészítő tények hatályát ne kötné bírói közbenjáráshoz, esetleg megerősítéshez” [Bp. indokolása, VIII. fejezet (83–101. §)].

Ha a tanulmány címében ígért, a nyomozó hatóság és az ügyészség között fennálló kapcsolatot a Bp.-ben vizsgáljuk, akkor látható, hogy elvben ekkor a nyomozás ura az ügyész volt (vagyis a királyi ügyészség), ebből pedig az is következik, hogy a nyomozó hatóság az ügyészség „megkereséseinek és meghagyásainak” [Bp. indokolása, III. fejezet, 7. A kir. ügyészség viszonya a rendőri hatóságokhoz (39. §)] köteles volt eleget tenni.

A 19. századi jogalkotó úgy képzelte el a nyomozást, hogy fő szabály szerint a királyi ügyészség – mint a nyomozás ura – rendeli azt el, és nem a rendőri hatóság, de a törvencikk hatálybalépését követően nem sokkal a fő szabályból kivétel lett, és a jogalkotói elv leginkább csak a jogszabályban érvényesült, a hétköznapiakban nem (Ernyes, 2015).

Az ügyészi szerep a vizsgálati szakasztól megváltozott, elveszítette hatósági jellegét, az ügyész ügyfélévé vált, és megszűnt a rendőrséggel szemben fennálló utasítási joga (Székely, 2021).

A Bp.-ben az eljárás említett két szereplője közötti kapcsolatot modern viszonyok között leginkább a régi Be.-ben figyelhetjük meg, ahol elvileg szintén az ügyész a nyomozás ura, aki nyomoz vagy nyomoztat, de a gyakorlatban ez az elv sem valósult meg.

A nyomozó hatóság és az ügyészség kapcsolata az 1973. évi Be. alapján

A harminc évig hatályban lévő 1973. évi Be., számos módosítása ellenére, bár érintette az ügyész szerepét, de az eljárási szakaszok kompetenciájára, valamint a nyomozó hatóság és az ügyészség viszonyára alapvetően nem hatott ki.

A jogszabályban a nyomozás nem csupán egységes és önálló szakaszként jelent meg, hanem a Be. egyenértékűnek tartotta azt a bírósági eljárással, annak ellene, hogy a garanciák többsége a nyilvános és szóbeli tárgyaláson teljesedett ki. Mindkét főszakasz a törvény értelmében külön-külön is alkalmas volt a valóság megismerésére, egyiknek sem voltak olyan sajátosságai, amelyek megakadályozták volna az eljáró jogalkalmazót az igazság feltárására. A nyomozás végén is ugyanúgy az (objektív/anyagi) igazságot kellett a nyomozó hatóságnak és az ügyésznek megállapítania, mint a bírónak.

A 1973. évi Be. alapján a nyomozás feladata, hogy a bűnügyet minden oldalról, a terhelő és a mentő tényekkel, az enyhítő és a súlyosító körülményekkel egyaránt feltárja, így ez a szakasz a jogszabály alapján nem rendelődött a bírói szakasz alá, azzal egyenértékű volt. A terhelt bűnösségével kapcsolatban az ügyésztől ugyanúgy számonkérhető ekkor a bizonyosság, mint a bírótól.

Király Tibor (1972) a különböző eljárási szakaszokban végzett tényállás-rekonstruálást a fizikában/kémiában alkalmazott mérési/vegyi kísérletekhez hasonlítja, mivel szerinte a terhelt bűnösségét is csak akkor lehet megállapítani, ha az összes szakasz, az összes „kísérlet” egymástól függetlenül ezt az eredményt igazolja.

Az 1973. évi Be. 5 §-ának (1) bekezdése is ezt juttatta kifejezésre: „*A hatóságok feladata, hogy az eljárás minden szakaszában a tényállást alaposan és hiánytalanul tisztázzák, a valóságnak megfelelően állapítsák meg a terhelő és mentő, valamint a büntetőjogi felelősséget súlyosító és enyhítő körülményeket egyaránt figyelembe vegyék. Fel kell deríteni azokat az okokat és körülményeket is, amelyek a bűncselekmény elkövetését közvetlenül lehetővé tették.*”

Az 1973. évi Be. tehát az eljárási szakaszok egyenértékűségének az elvét vallotta, ugyanakkor ezen túlmenően a nyomozásnak egyfajta szűrő szerepet is tulajdonított a negatív eljárási feltételek megléte esetén, hiszen ezekben az esetekben a büntetőeljárás már a nyomozás szakaszában véget ért. Most sincs ez másképp.

A kompetenciaelosztás tekintetében az akkori jogalkalmazásban nem mindig a jogszabály elveinek megfelelően folyt a büntetőeljárás. A valóságban az eljárási szakaszok egyenértékűségi elmélete kudarcot vallott, és a két szakasz mégsem egymástól függetlenül működött; az egyes jogalkalmazók felosztották egymás között a törvényben előírt és mindenkire egyformán kiterjedő teljes körű feladatokat. A nyomozás elsődleges célja a bűncselekmény felderítése és nem a bizonyítékokkal való alátámasztása, hanem csupán azok összegyűjtése volt. A nyomozó hatóság az eljárás, vagyis a megismerés kezdetén több verzióból indult ki (ma is ezt teszi), ezek mindegyikéhez bizonyítékokat igyekezett szerezni, olyanokat is, amelyek csak valószínűsítették, nem bizonyították az

elkövetést, kihagyva az idézett törvényhely azon fordulatát, miszerint figyelembe kell venniük a büntetőjogi felelősséget súlyosító és enyhítő körülményeket egyaránt. Az ügyész – a törvényességi felügyelet szabályait betartva – a vádiratát a nyomozás folyamán beigazolódn látszó verzióra építette, nem törődve a Be. követelményei közül az egyik fordulattal.

A bíróság sem a törvény elvárásainak megfelelően folytatta le az eljárás további részét, nem kezdte előlről a megismerést, hanem az ügyek 97 (vagy ennél is magasabb) százalékában elfogadta a vádirati tényállást, és a büntetékiszabással, ezen belül is leginkább az enyhítő és a súlyosító körülmények feltárásával foglalkozott. Ezt a fajta feladatmegosztást jól érzékelteti Bárd Károly megállapítása, miszerint a tárgyalás végeredményét „*a rutinos tárgyaláslátogató a vád ismertetése után jó eséllyel megtippelheti*” (Bárd, 1987).

A bíró előzetes iratismerete, az erre épülő tárgyalás kitűzése óhatatlanul azt a látszatot keltette, hogy a bíró a vádat elfogadja, és „*a tárgyalás a terhelt elítélésével*” (Bárd, 1987) végződik. Bár ezek a megállapítások nem kifejezetten a korábbi hazai eljárásokra vonatkoztak, hanem általában a hagyományos tárgyalási modellre (Bárd Károly nevezi így), ami a hetvenes évek kontinentális eljárási rendszereire volt érvényes, ugyanakkor a magyar váderedményesség mutatók az 1973. évi Be. hatálya idején is ezeket a kijelentéseket igazolták.

A nyomozó hatóság és az ügyészség kapcsolata a régi Be. alapján

1998-ban a törvényhozó szakított az eljárási szakaszokra vonatkozó egyenértékű elmélettel, és a kompetenciaelosztás területén változtatásokat hajtott végre. Újraértékelte az eljárási szakaszokat és a jogalkalmazói szerepeket. A nyomozás feladata „csak” a vádemeléshez szükséges bizonyítékok összegyűjtése lett, az ügyész pedig a nyomozás uraként, a vádemelés megállapítása végett nyomozott vagy nyomoztatott.

A gyakorlat ekkor sem mindig követte az elméletet. Egy korábbi OKRI kutatáshoz szervezett kerekasztal-beszélgetés eredményeként kiderült, hogy a jogalkalmazás ezekben az években (is) eltért a jogalkotói szándéktól. A mindennapok gyakorlatában nem tudott érvényesülni a régi Be.-nek a kompetenciaelosztással kapcsolatos változtatása, mert azt sem a nyomozó hatóság, sem az ügyészség vagy nem akarta, vagy nem tudta alkalmazni. Az okok sokrétűek voltak, a létszámmal kapcsolatos problémáktól a kriminalisztikai szaktudás hiányáig több nehézségbe ütközött a jogalkalmazó.

A jogalkotói akarat tehát a mindennapi jogalkalmazás folyamán nem tudott érvényesülni, mivel sem a nyomozó hatóság, sem az ügyészség nem volt nyitott

erre a reformra, és ennek következtében nem történt meg a szemléletváltás sem, így az 1973. évi Be. alapján folyt továbbra is a nyomozás.

Az ügyész nem akart az ügy ura lenni, a nyomozó hatóság pedig nem örült annak, hogy elveszíti az önállóságát (Kiss, 2010; Finszter, Kiss & Mészáros, 2010).

A fentieket erősíti Nyeste Péter kutatása is: „*hazánkban az új szellemiségű büntetőeljárás nem tudott hatályosulni*” (Nyeste, 2015), és a nyomozó hatóság szemlélete szinte megegyezik a nyolcvanas és kilencvenes években lévővel.

A reform halálát már az is jelezte, hogy a tervezetet a kodifikációs bizottságban is sokan bírálták (Király, 2003), az 1998-ban elfogadott törvény pedig, számos módosítását követően, csak 2003-ban tudott hatályba lépni, sok szempontból más szöveggel, mint amit a kódex megalkotói az úgynevezett professzori alkotásban elképzelték.

A hatályba lépő régi Be. szövegére elmondható, hogy csaknem a felét kigyomlázták, az 1973. évi Be. szabályainak egy részét pedig visszahelyezték. Így ironikusan azt is mondhatjuk, hogy az 1973. évi I. törvénnyel módosított 1998. évi XIX. törvény lépett hatályba 2003-ban.

A reform megálmodóival készített interjú (Fahidi & Tordai, 2002) is a fentieket támasztja alá. Bárd Károly szerint a hatályba lépő törvényben „*nem sikerült a rendőri és ügyészi feladatokat olyan világosan elhatárolni egymástól, ahogyan az még a kodifikációs bizottság javaslatában megvolt*”. Nem sikerült az elszakadás „*a rendőri és ügyészi feladatokat egybemosó régi szocialista felfogástól*”. Az eredeti reform néhány elképzelése a kódexben benne maradt: például az elv, miszerint az ügyész az előzetes eljárás (nyomozás) ura, „*a rendőrség pedig végrehajtó szervként ezt szolgálja ki*” (Fahidi & Tordai, 2002).

Ugyanakkor a gyakorlat ezeket is megvétózta, ezért 14 évvel a régi Be. hatálybalépését követően, 2017-ben a jogalkotó engedett a jogalkalmazói nyomásnak, és a hétköznapiakban folytatott gyakorlatot törvényerőre emelte (Fantoly, 2021).

Jó-e, ha az elmélet és a gyakorlat eltér egymástól, és az utóbbi primátusa úgy nyer igazolást a törvényben, hogy az elmélet kontrollját ebből kihagyják? Erdei Árpád és Bálint György megadják erre a kérdésre a választ: Erdei Árpád szerint a jog gyakorlata „*csak kellő elméleti megalapozottsággal lehet megfelelő, és minden elméleti munka – ha többszörös áttételen keresztül is, de – a gyakorlati hasznosításban leli meg az értelmét*” (Erdi, 2021). Bálint György is hasonlóan gondolja, véleménye szerint nagyon fontos a két terület együttműködése, hiszen „*a valóság teremti az elméletet, és az elmélet teremti tovább a valóságot. A gyakorlat tehát az elméleten keresztül fejleszti és erősíti magát. Nincs végzetes baj az életben vagy a tudományban, nincs kiheverhetetlen kudarc a gyakorlatban, amíg az elmélet megvan. Az elmélethez mindig vissza lehet térni, az elmélettől mindig újra el lehet indulni. Az elmélet a gyakorlat nagy bírálója, korrigálója*

és újjáépítője. Az elmélet a nagy vigasztaló és útmutató egy szerencsétlen és zavaros gyakorlatú korban. Nem lehet elvenni vagy megsemmisíteni, és nem lehet elrontani vagy megvesztegetni” (Bálint, 1961).

A nyomozó hatóság és az ügyészség kapcsolata a hatályos Be. alapján

A kompetenciaelosztás terén újabb változtatást hajtott végre a jogszabály. Mivel a korábbi reform nem tudott megvalósulni, ezért a jogalkotó feladta a régi Be.-ben szabályozott nyomozással kapcsolatos elképzeléseit, és a jogalkalmazói akaratnak megfelelően az addigi gyakorlatot szentesítette; bár elviekben sem tért vissza az 1973. évi Be.-hez, amely az eljárási szakaszok egyenértékűségének elméletét vallotta, de a nyomozás szempontjából újra törvényerőre emelte a korábbi szerepeket, a nyomozó hatóság és az ügyészség közötti feladatmegosztásokat.

A hatályos Be. újdonsága, hogy a régi Be.-ben egységes nyomozási szakaszt két fő részre osztja: felderítésre és vizsgálatra. Mivel az 1973. évi Be.-ben csak nevében volt egységes a nyomozás, ennek jogalkalmazói a gyakorlatban ezt már osztott szakasszá alakították, vagyis a hatályos Be. ebből a szempontból lényegében a valóságban már korábban működő rendszert keltette életre.

A hatályos Be. a nyomozás két alszakaszában az ügyészség és a nyomozó hatóságra vonatkozóan egyrészt elhatárolja a felelősségi köröket, másrészt pedig az ehhez kapcsolódó eszközrendszereket. Ezzel megváltoztatja a régi Be. kompetenciaelosztását, de mivel a 20. század utolsó harmadában lévő gyakorlati megoldásokat viszi a törvénybe, így igazi újításról mégsem beszélhetünk. Csak a nevek változnak, a lényeg ugyanaz marad.

A kötetlenebb formájú felderítést a nyomozó hatóság végzi. Feladata a tényállás tisztázása, vagyis az, hogy megvalósult-e bűncselekmény vagy sem, és ha igen, akkor az elkövető kilétének a megállapítása is az ő feladata. A nyomozó hatóság a felderítést önállóan végzi, a felelősséget kizárólag ő viseli.

Ebben a szakaszban a nyomozó hatóság nem bizonyítási eszközöket, csupán adatokat gyűjt. Ahogy a szakasz neve is mutatja, itt a cél a felderíthetőség és nem a bizonyíthatóság. Ez utóbbi már a másik alszakasznak, a vizsgálatnak a feladata.

A vizsgálat akkor veszi kezdetét, ha a terhelt bekapcsolódásával eljut az eljárás a megalapozott gyanúig. Ebben a részben már fontossá válik, hogy melyek azok a bizonyítási eszközök, amelyek később a bírósági eljárásban is felhasználhatóak lesznek.

A nyomozó hatóság és az ügyészség viszonya másképp alakul a nyomozás két alszakaszában. A felderítés fázisában a felügyeletre jellemző ügyészi

jogosítványok szerepelnek, a vizsgálati részben pedig ügyészségi irányításról van szó. Az ügyészség irányítási és felügyeleti jogkörét, illetve a nyomozó hatóság eljárásának önállóságát nem érinti, ha a nyomozás során egyes eljárási cselekményeket az ügyészség maga végez.¹

A hatályos Be. felsorolja, hogy az ügyészség felügyeleti jogkörében pontosan mit tehet:²

- a) „a nyomozást vagy a feljelentés kiegészítését a nyomozó hatóság önálló eljárására utalhatja,
- b) a nyomozó hatóság eljárásának törvényességét ellenőrzi,
- c) a nyomozó hatóság törvénysértő határozatát megváltoztathatja vagy hatályon kívül helyezheti,
- d) megállapíthatja, hogy a nyomozó hatóság az eljárási cselekményt törvénysértően végezte el vagy törvénysértő intézkedést tett,
- e) a megállapított törvénysértés orvoslására a nyomozó hatóságot felhívja,
- f) az e törvényben meghatározott esetekben eljárási cselekmény elvégzését vagy határozat meghozatalát engedélyezheti,
- g) a nyomozó hatóság határozata, valamint a gyanúsítás ellen bejelentett panaszt elbírálja,
- h) az eljárás elhúzódása miatt a nyomozó hatósággal szemben előterjesztett kifogást elbírálja,
- i) az eljárási cselekményeknél jelen lehet, a nyomozás ügyiratainak bemutatását kérheti.” [Hatályos Be. 26. § (2) bekezdés.]

Az eljárási cselekményeket a felderítés fázisában tehát a nyomozó hatóság önállóan teljesíti, ugyanakkor azokkal kapcsolatban az ügyészség felé beszámolási kötelezettsége áll fenn. Az utólagos beszámolási kötelezettségből viszont az is következik, hogy a nyomozó hatóság önálló eljárása során elvégzett nyomozási cselekményeiről az ügyészség fő szabály szerint előzetesen nem értesül (Vári, 2022). Ez azt is jelenti, hogy az ügyészség csak utólag tud beavatkozni a nyomozó hatóság eljárásába. A hatályos Be. tehát itt az ügyészségnek kizárólag felügyeleti jogot biztosít.

A vizsgálati szakra jellemző irányítási jogkör viszont megváltoztatja az ügyészség és a nyomozó hatóság kapcsolatát, és az ügyészséget kezdeményező szerepbe juttatja. A hatályos Be. ekkor „*olyan eszközöket biztosít az ügyészség számára, amelyek által operatív módon képes irányítani a nyomozó hatóság által végzett nyomozást*” (Belovics, 2021).

1 Be. 26. § (4) bekezdés.

2 A Be. mellett az ügyészségről szóló, többek között 2017-ben és 2018-ban is módosított 2011. évi CLXIII. törvény (Ütv.) is szabályozza az ügyészség és a nyomozó hatóság kapcsolatát, de nem utal az osztott nyomozásra és nem választja külön a felügyeleti és az irányítási jogosítványokat.

A hatályos Be. alapján az ügyészség irányítási jogkörében

- megteheti a felügyeleti jogkörében meghatározott intézkedéseket,
- a nyomozó hatóságot eljárási cselekmény elvégzésére utasíthatja,
- eljárási cselekmény elvégzését megtilthatja,
- a nyomozó hatóság határozatát megváltoztathatja, vagy hatályon kívül helyezheti,
- a nyomozó hatóságot határozat hozatalára utasíthatja,
- a nyomozó hatóságot az ügyészség határozatainak előkészítésére utasíthatja,
- eljárási cselekmény elvégzését vagy határozat meghozatalát előzetes jóváhagyáshoz kötheti,
- a nyomozó hatóságot beszámolásra kötelezheti,
- az ügyészség bármely ügyben magához vonhatja a nyomozást.³

Látható tehát, hogy más típusú feladatok jellemzik a felderítés és a vizsgálat szakaszát, mert eltérő kompetenciát követel az ismeretlen személy által elkövetett bűncselekmény feltárása, mint amikor már a megalapozottan gyanúsítható személy büntetőjogi felelősségét vizsgálják.

A hatályos Be. alkalmazása az első években éppen a nyomozó hatóság és az ügyészség viszonya kapcsán ütközött nehézségekbe abból kifolyólag, hogy a nyomozás osztottá vált. Mivel a felderítési szakban a nyomozó hatóság 2018-tól nagyobb önállóságot kapott, az eljárás e részében az ügyészségi eszközök korlátozottabbak lettek. Így a bonyolult ügyekben a nyomozó hatóság elveszítette azt a mankót, amit az ügyész korábban nyújtott neki.

A hétköznapi joggyakorlata megint a jogalkalmazó segítségére sietett, és a hatályos Be. szabályai mögött megtalálta magának a kiutat.

Sinku Pál szerint ugyanis a nehezebb ügyekben formális irányítás nélkül is képes az ügyészség a nyomozó hatóság számára segítséget nyújtani, és a felderítési szakban javaslat formájában tájékoztatják a nyomozó hatóságot a szükséges eljárási cselekményekről (Sinku, 2019).

Utószó

Az elemzett Be.-kódexekben azt látjuk, hogy részben a múlt hagyományaitól merítenek, részben pedig a meglévő joggyakorlatot emelik törvényerőre.

A nyomozó hatóság és az ügyészség kapcsolata szempontjából, amennyiben nemcsak a Be.-re vonatkozó törvénykönyveket nézzük, hanem a mögöttük

³ Be. 26. § (3) bekezdés.

lévő joggyakorlatot is elemezzük, akkor látható, hogy az elmúlt ötven évben az ügyész sohasem volt a teljes nyomozás ura, még a régi Be. hatálya alatt sem, hiszen az előzetes eljárás első szakaszában minden korban a nyomozó hatóságé volt a főszerep. A második alszakaszban – amit ma vizsgálatnak hívunk, de külön elnevezés nélkül is mindig létezett – teljeseedett csak ki az ügyészi szerep.

Tévedés azt gondolni, hogy a vizsgálattal 2017-től megjelent egy régi hagyomány, ugyanis a nyomozás mai második alszakasza nem azonos a Bp. által szabályozott vizsgálattal; utóbbi a bírósági eljárás részeként nem minden ügyben létezett, és itt a főszerepet a vizsgálóbíró, nem az ügyész kapta.

Tanulmányom végéhez érve azon gondolkodom, hogy érdemes-e ennyi energiát fordítani az újabb és újabb kodifikációkra, hiszen a gyakorlat gyakran felülírja a jogalkotói elképzeléseket, amennyiben azok meg akarják reformálni a jogalkalmazást. Igazi jogalkalmazói elfogadás akkor érhető el, amikor a jogszabály szentesíti a gyakorlatot, törvényerőre emelve a hétköznapi munkát.

Egyetértek Finszter Gézával, amikor azt mondja, hogy a 21. századi büntetőeljárás kodifikáció „rohanásban”, a szakma és a tudomány kizárásával történik (Finszter, 2022). Ezt támasztja alá Erdei Árpád és Bárd Károly korábbi véleménye is, előbbi szerint a hatályos Be. kodifikáció a színpalak mögött, a szakma teljes kizárásával, alattomban zajlott (Erdei, 2018).

Bárd Károly is úgy gondolja, hogy a legutóbbi kódexnél a büntetőeljárás tudomány művelőit „nem engedték a kodifikáció közelébe” (Bárd, 2019).

Felhasznált irodalom

- Bálint Gy. (1961). *A toronyőr visszapillant*. Magvető Kiadó.
- Bárd K. (1987). *A büntetőhatalom megosztásának buktatói*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Bárd K. (2019). Az út az igazsághoz – büntetőeljárás törvényünk a jogállami elvek tükrében. *Belügyi Szemle*, 67(3), 5–17. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2019.3.1>
- Belovics E. (2021). Az ügyészség feladatai a megújult büntetőeljárás tükrében. *Magyar Jog*, 68(6), 337–342.
- Erdei Á. (2018). Újítások, találmányok, felfedezések a büntetőeljárás bizonyításban. *Belügyi Szemle*, 66(3), 5–21. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2018.3.1>
- Erdei Á. (2021). *A büntető eljárásjog tudománya*. In Holé K. & Király E. (Szerk.), *Haladás és ellenállás. Erdei Tanár Úr és más szerzők dolgozatai* (pp. 319–324). ELTE Eötvös Kiadó.
- Ernyes M. (2015). Nyomozás, vizsgálat, vizsgálóbíró. *Rendvédelem-történeti Füzetek*, 25(47-50) 21–44. <https://doi.org/10.31627/RTF.XXV.2015.47-48-49-50N.21-44P>

- Fahidi G. & Tordai Cs. (2022). „A legfontosabb kérdésekben nem értünk el eredményt”. Király Tibor akadémikussal és Bárd Károllyal, az ELTE Büntetőjogi Tanszékének vezetőjével Fahidi Gergely és Tordai Csaba beszélget. *Fundamentum*, 6(2), 41–45. https://epa.oszk.hu/02300/02334/00010/pdf/EPA02334_Fundamentum_2002_02_041-045.pdf
- Fantoly Zs. (2021). Az előkészítő eljárás és a nyomozás feladatai a bünfelderítésben és a bizonyításban. *Rendőrségi tanulmányok*, 4(1), 22–42.
- Finszter G., Kiss A. & Mészáros Á. (2010). *Az új Be. novella hatályosulása*. Kutatási jelentés. Kézirat. Országos Kriminológiai Intézet.
- Finszter G. (2022). *Hogyan írják a büntetőeljárás törvényt? Rohanok kodifikálni*. Előadás „Az ügyészség és a nyomozó hatóság kapcsolata az előkészítő eljárásban, illetve a felderítési és a vizsgálati szakaszban” című konferencián. Nemzeti Közszolgálati Egyetem. <https://rtk.uni-nke.hu/hirek/2022/05/26/konferencia-az-ugyeszseg-es-a-nyomozo-hatosag-kapcsolatarol>
- Kiss A. (2010). Kerekasztal-beszélgetés az ügyészség és a rendőrség együttműködéséről, valamint az ügyész és a nyomozó kapcsolatáról. *Ügyészek Lapja*, 20(6), 113–118.
- Király T. (1972). *Büntetőítélet a jog határán*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Király T. (2003). A magyar büntetőeljárás jog fél évszázados történetének vázlata. *Belügyi Szemle*, 51(1), 17–34.
- Nyeste P. (2015). A titkos információszerezés szükséges és lehetséges reformja. *Belügyi Szemle* 63(1), 59–79. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2015.1.3>
- Sinku P. (2019). Megújult ügyészi szerepfelfogás a büntetőeljárás vádemelést megelőző szakaszában. *Miskolci Jogi Szemle*, 14(2), 374–384.
- Székely Gy. L. (2021). A nyomozás státusza és funkciója a büntetőeljárás rendszerben – történeti és rendszertani háttér, szabályozási koncepciók és megoldások. *Állam- és Jogtudomány* 62(3), 74–99. <https://doi.org/10.51783/ajt.2021.3.04>
- Vári V. (2022). Az ügyészség és a nyomozó hatóság kapcsolata a szerb és a magyar büntetőeljárás kezdeti szakaszában. *Miskolci Jogi Szemle*, 17(1), 129–149. <https://doi.org/10.32980/MJSz.2022.1.1942>

Alkalmazott jogszabályok

1896. évi XXXIII. törvénycikk a bűnvádi perrendtartásról
1896. évi XXXIII. törvénycikk indokolása a bűnvádi perrendtartásról
1973. évi I. törvény a büntetőeljárásról
1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról
2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

- Kiss A. (2023). A nyomozó hatóság és az ügyészség kapcsolata. *Belügyi Szemle*, 71(10), 1789–1800. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.10.7>